

بررسی عوامل مؤثر بر یادگیری زبان فارسی و شیوهٔ علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان در مناطق غیرفارسی‌زبان شهرستان بجنورد

دکتر عشرت مهرابی

وجود زبان‌ها^۱ و گویش‌های^۲ متفاوت و متعدد در همه کشورهای جهان، از جمله کشور ما و به رسمیت شناختن زبان واحدی که مسائل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، حفظ وحدت ملی و یکپارچگی کشور ایجاب می‌کند، زبان رسمی (معیار) نامیده شود. این امر همواره مسائل و مشکلاتی را هم برای نظام آموزش و پرورش و معلمان، و هم برای دانش‌آموزانی که در این‌گونه مناطق زندگی می‌کنند و گویش دیگری دارند و با زبان رسمی بیگانه‌اند، از لحاظ آموزش زبان رسمی که پایه و اساس آموزش و پرورش هر کشوری است، به‌وجود می‌آورد.

این مسائل و مشکلات در کشور ما نیز که با زبان‌ها و گویش‌های متفاوتی روبه‌رو است و زبان مادری کودکان زیادی غیر از زبان رسمی و ملی (زبان فارسی) است، وجود دارد. این تحقیق میدانی کوشیده تا این مسئله را در یکی از مناطق کشور یعنی شهرستان بجنورد که دارای گویش‌های متفاوتی است، مورد بررسی و مطالعه قرار دهد تا دریابد که چه عواملی بر سر راه آموزش زبان فارسی و علاقه‌مند کردن کودکان به فراگیری زبان فارسی می‌تواند باشد؟

موضوع، اهمیت و اهداف تحقیق

یکی از پدیده‌های اجتماعی که در جوامع کنونی به چشم می‌خورد و معضلات و مشکلات فراوانی را برای «دولت‌های ملی» موجب گردیده، گروه‌های قوی و اجتماعی هستند که «زبان ملی» (زبان معیار) را به کار نمی‌برند، یا کمتر مورد استفاده قرار می‌دهند.

این‌گونه اجتماعات که در درون یک کشور زندگی می‌کنند، از طریق ساخت یک «اجتماع گفتاری» یا «گوش» بر حالت منحصر به فردشان تأکید می‌ورزند که هم از جهت واژگان و هم از لحاظ تلفظ و دستور زبان با زبان ملی (معیار) که یک صورت زبانی، یعنی گوش گروه اجتماعی و سیاسی مسلط است و رسانه‌های همگانی مانند رادیو، تلویزیون و روزنامه آن را تقویت می‌کنند، متفاوت است.

گوش‌های منطقه‌ای یا قومی از آن جهت که نوعی «حس مشترک» اجتماعی را تقویت می‌کنند، غالباً دارای اهمیت سیاسی و اجتماعی‌اند. از این‌رو کسانی که زبان معیار را به کار نمی‌برند و به آن تکلم نمی‌کنند، غالباً آنها را غیرمعیار تلقی می‌کنند. ولی این یک برداشت قوم‌مدارانه^۳ یا زبان‌مدارانه^۴ است. زیرا روی هم رفته هر انسانی در هر جامعه‌ای از نوعی گوش استفاده می‌کند و خوار شمردن برخی از گوش‌ها، تنها منعکس‌کننده برتری اجتماعی گروهی است که گوش آنها به «زبان معیار» تبدیل شده است. گذشته از گوش‌های متفاوت، ممکن است در یک کشور زبان‌های گوناگونی نیز رواج داشته باشد که در واقع بیشتر کشورها از جمله کشور ما، چنین وضعی دارد. برای مثال در ایالات متحده آمریکا، زبان اسپانیایی پس از زبان انگلیسی رایج‌ترین زبان است و در دهه ۱۹۸۰ تنها در شهر نیویورک بیش از صد هزار دانش‌آموز در برنامه دبیرستانی دو زبانه ثبت‌نام کرده‌اند که ۷۵ درصد آنها برنامه اسپانیایی و بقیه برنامه‌های چینی، کره‌ای و هندی را برگزیده‌اند.

در ترکیه نیز دست‌کم دو میلیون نفر هستند که به زبان کُردی سخن می‌گویند و با آنکه سرکوب می‌شوند (زیرا دولت از جنبش سیاسی کردها هراسان است)، با این‌همه جمعیت کُرد ترکیه، زبان کُردی را به‌عنوان نشانه «هویت فرهنگی» هم‌چنان حفظ می‌کنند.

در کشور ما نیز بعد از زبان فارسی (زبان معیار) زبان ترکی و کردی بیشترین تعداد جمعیت را به خود اختصاص داده و قریب به ۱۵ میلیون نفر را دربرمی‌گیرد.^۵ اینان در آذربایجان، کردستان، فارس و خراسان زندگی می‌کنند و مانند همه کشورهای مشابه مسائل و مشکلاتی در راه زبان‌آموزی و علاقه‌مند کردن آنها به زبان معیار (زبان فارسی) وجود دارد که این تحقیق میدانی کوشیده تا این مسئله را در یکی از مناطق کشور یعنی شهرستان بجنورد که دارای زبان و گویش‌های محلی نظیر: ترکی، کردی، ترکمنی، بلوچی و تاتی و دارای خصوصیات منحصر به فردی در سراسر کشور است (در سطحی حدود ۴۰۰۰۰ کیلومتر مربع خراسان شمالی تقریباً تمامی گروه‌های موجود در ایران زندگی می‌کنند)، مورد مطالعه و بررسی قرار دهد و دریابد که چه عواملی بر سر راه آموزش زبان فارسی و علاقه‌مند کردن کودکان به فراگیری زبان و ادبیات فارسی وجود دارد؟ چگونه می‌توان آنها را از سر راه برداشت؟ و در نتیجه شیوه‌های علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به زبان فارسی در این گونه مناطق چه می‌تواند باشد؟

۱- اهمیت و اهداف تحقیق

- ۱-۱- عوامل مؤثر در عدم یادگیری درست زبان فارسی را در این گونه مناطق تا حد امکان مشخص می‌نماید.
- ۱-۲- شیوه‌های علاقه‌مندسازی کودکان به یادگیری زبان فارسی را در این گونه مناطق معلوم می‌کند.
- ۱-۳- معلمین و راهنمایان را در اتخاذ شیوه‌های صحیح تدریس راهنمایی می‌کند.
- ۱-۴- عواملی را که موجب موفقیت تحصیلی و علاقه‌مندی دانش‌آموزان به زبان فارسی می‌گردد، روشن می‌نماید.
- ۱-۵- عوامل مؤثر بر یادگیری زبان فارسی و شیوه‌های علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان را به فراگیری زبان فارسی در این گونه مناطق مشخص می‌کند.
- ۱-۶- شیوه‌های مناسب برای پیشرفت و علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به زبان فارسی را در این گونه مناطق بیان می‌کند.

- ۷-۱- مشکلات و موانعی را که در راه یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان وجود دارد مشخص می‌کند.
- ۸-۱- به مسئولان و برنامه‌ریزان نسبت به تربیت و به‌کارگیری نیروی انسانی کارآمد و مناسب برای این‌گونه مناطق کمک می‌کند.
- ۹-۱- عوامل مؤثر بر آفت تحصیلی و عدم یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان را به زبان فارسی مشخص می‌کند.
- ۱۰-۱- آموزگاران و راهنمایان را در جهت اتخاذ شیوه‌های صحیح استفاده از وسایل کمک آموزشی در این‌گونه مناطق تا حد امکان راهنمایی می‌کند.
- ۱۱-۱- بستر مناسبی جهت تحقق اهداف نظام آموزشی کشور در این‌گونه مناطق می‌گردد.
- ۱۲-۱- با استفاده از نتایج این تحقیق از به هدر رفتن و یا اسراف هزینه‌های اضافی در نظام آموزشی نقاطی که گویش محلی دارند، جلوگیری به عمل می‌آید.

۲- فرضیه‌ها

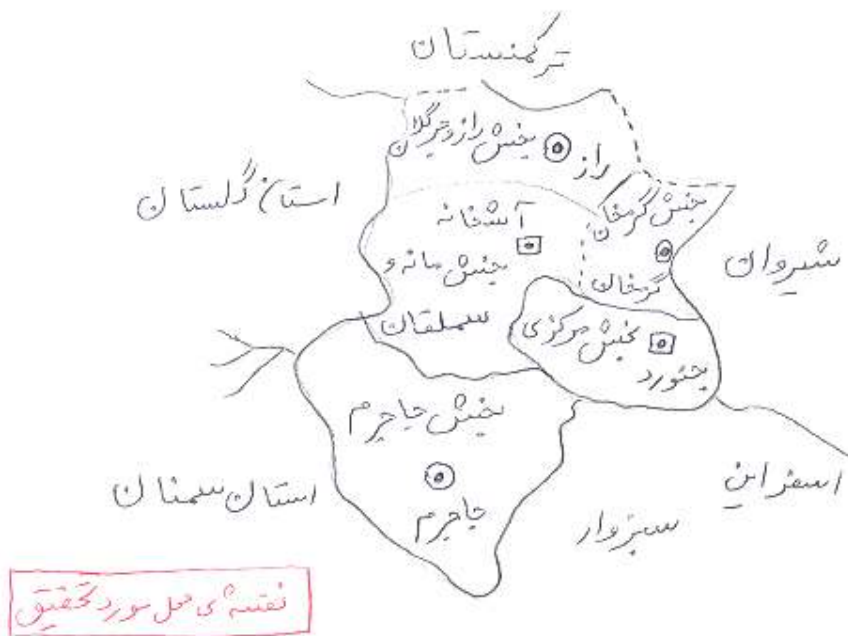
- ۱-۲- لوحه‌ها، تصاویر و مطالبی که در کتاب‌های فارسی در نظر گرفته شده بر یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزانی که گویش محلی دارند، مؤثر است.
- ۲-۲- علاقه و آگاهی معلمان با اصطلاحات گویش‌های محلی و شیوه‌های تدریس در این مناطق بر یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان، مؤثر است.
- ۳-۲- رسانه‌های گروهی و مواد کمک‌آموزشی در یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان به فراگیری زبان فارسی، مؤثر است.
- ۴-۲- میزان تحصیلات و رضایت والدین و اطرافیان در یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزانی که گویش محلی دارند به زبان فارسی مؤثر است.
- بدین منظور با استفاده از پرسشنامه‌ای که براساس مقیاس لیکرت (بدون درجه‌بندی یعنی همه گزینه‌ها دارای ارزش مساوی بوده‌اند) تنظیم و دارای ۴۶ سؤال بوده، ۱۱۰ نفر (۷۵ مرد و ۳۵

زن) از آموزگاران که در پنج بخش مشغول به کار بوده‌اند را مورد پرسش و مصاحبه قرار داده است.

۳- محدودهٔ تحقیق

محدودهٔ این تحقیق شامل پنج بخش زیر است:

- ۳-۱- بخش مرکزی: دارای زبان و لهجه‌های فارسی، ترکی، کردی و ترکمنی.
- ۳-۲- بخش جاجرم: دارای لهجه‌های جاجرمی.
- ۳-۳- بخش مانه و سملقان: دارای زبان و لهجه‌های ترکی، ترکمنی و کردی.
- ۳-۴- بخش راز و جرگلان: دارای زبان و لهجه‌های ترکی، ترکمنی، کردی و تاتی.
- ۳-۵- بخش گرمخان: دارای زبان و لهجه‌های ترکی، کردی و تاتی.

۴- نمونه آماری

نمونه آماری یا حجم نمونه این تحقیق که براساس تعداد جمعیت هر منطقه از لحاظ تنوع گویش‌ها و در نتیجه تعداد دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان (ترکی، کردی و ترکمنی) دارای فراوانی بیشتری بوده و انتخاب شده‌اند، از این قرار است:

از بخش مرکزی که بیشتر فارسی‌زبان هستند ۵ نفر، از بخش مانه و سملقان که زبان اکثریت جمعیت آنجا را ترکی، کردی و ترکمنی تشکیل می‌دهد ۴۵ نفر، از بخش راز و جرگلان ۳۲ نفر، از بخش گرمه و جاجرم ۱۲ نفر و از بخش حصار و گرمخان ۱۶ نفر جمعاً ۱۱۰ نفر معلم انتخاب شد. پرسشنامه در اختیار آنها قرار گرفته و در برخی موارد با آنها مصاحبه به عمل آمده است.

در اینجا لازم است قبل از آنکه روش تجزیه و تحلیل آماری مورد استفاده را بیان کنیم، برای آشنایی بیشتر اشاره‌ای به پراکندگی گویش‌ها در این منطقه بنماییم.

۴-۱- پراکندگی زبان ترکی: ترک‌ها مناطق خاصی را برای سکونت برگزیده‌اند و از پراکندگی مشخصی هم پیروی نمی‌کنند و اینجا و آنجا و میان دهات دیگر (که ساکنان آنها کرد، ترکمن و فارس هستند) مستقر گشته‌اند. این دهات غالباً در بین دهات دیگر محصور بوده و تعداد آنها نسبت به آبادی‌های کردنشین کمتر است (این وضعیت علاوه بر شهرستان بجنورد در شیروان و قوچان کاملاً وجود دارد).

برخی از دهات ترکنشین در قلمرو مورد مطالعه عبارتند از روستاهای غلامان، رباط، تازه‌قلعه، قتلش، آلمادوشن. ترک‌های رباط و غلامان و آلمادوشن در اصل گرمابی هستند و از گرماب روسیه که در حدود بیست کیلومتری شمال رباط قرار دارد، پس از انقلاب روسیه به ایران آمده‌اند.

ترک‌های تازه قلعه مخلوطی از ترک‌های مهاجر روسیه و اهالی استان‌های آذربایجان شرقی و غربی هستند که از سراب، تبریز، مرند و ارومیه به آنجا کوچ نموده‌اند.

۴-۲- پراکندگی زبان کردی: کردها در تمام شهرهای شمال خراسان از جمله شهرستان بجنورد بیشترین تعداد جمعیت را به خود اختصاص داده‌اند و مانند ترک‌ها از پراکندگی مشخصی پیروی نمی‌کنند.

به عبارت دیگر در یک دره یا یک منطقه مثلاً راز و جرگلان یا مانه و سمنان، یک ده، کردنشین است، یک ده ترک و یک ده فارس و خلاصه بافت متفاوتی از گویش‌ها در کنار هم زندگی می‌کنند (این وضعیت در سراسر خراسان شمالی مشاهده می‌شود). کردها گروه‌های مشخصی دارند و در اصل وابسته به ایلات مختلفی هستند.

۳-۴- پراکندگی زبان ترکمنی: روستاهای ترکمن در یک ناحیهٔ جغرافیایی مشخص از شمال بجنورد به سوی غرب و دهستان جرگلان و مانه و سمنان متمرکزند و نسبتاً گروه بسته‌ای هستند. ترکمن‌ها تیره‌های متعددی دارند که مهم‌ترین آنها تیره‌های: تکه، قورلی، کوکلن و یموت است. هر یک از تیره‌ها ممکن است دارای طوایف متعدد دیگری باشند از جمله: مورچه‌لی از تیرهٔ یموت است و از شمالی‌ترین نقاط بجنورد یعنی روستای بش دره و تلکه‌قوز تا غربی‌ترین نواحی شمال غربی بجنورد یعنی حوالی اینچه‌برون و در مغرب کوکلن‌ها ساکن هستند. روستاهای یموتی در خارج از منطقهٔ بجنورد از حوالی مراوتپه به بعد قرار دارند. مهم‌ترین روستاهای تلکه از شرق به مغرب عبارتند از: تلکه‌قوز، بش دره، قوری‌دریبد و دویدوخ که همگی در بخش جرگلان هستند و پراکندگی جغرافیایی مشخصی دارند. ترکمن‌های تیره نخورلی از پراکندگی جغرافیایی منظم‌تری تبعیت می‌کند و اغلب روستاهای آنها در مسیر دره و رودخانه جرگلان دیده می‌شود. از جمله روستاهای آنها می‌توان به باغلق، بیگ‌پولاد، گرکراسمی کرپشلی، کیلوپنجه، قره‌آغاج و آق‌دولی اشاره کرد.

۵- روش تجزیه و تحلیل آماری

به‌منظور تجزیه و تحلیل آماری این تحقیق که به‌وسیلهٔ پرسشنامه و مصاحبه حاصل شده از دو روش توصیفی یعنی تعداد و درصد، و استنباطی به‌وسیلهٔ محاسبهٔ کای اسکویئر (X^2 ، χ^2) استفاده گردیده است. به این معنی که پس از تنظیم جداول براساس تعداد، و درصد میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل را بر متغیرهای وابسته یا تابع مشخص و سپس یافته‌ها را که شامل ۲۶ مورد (۲۶ سؤال) هستند، مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و نتیجه‌گیری به‌عمل آورده است.

سرانجام برای آنکه نتیجه جداول توصیفی مورد بررسی مجدد قرار گیرد، با استفاده از فرمول

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E}$$

کای اسکویر (به محاسبه χ^2 (خی) پرداخته‌ایم.

چنانچه χ^2 محاسبه شده، با درجه آزادی df معین از χ^2 جدول بزرگ‌تر باشد، فرض H رد خواهد شد و رابطه معنی‌دار نیست و نتیجه جدول، مجدداً تأیید خواهد گردید. در غیر اینصورت فرض H را نمی‌توان رد کرد و رابطه معنی‌دار نیست و احتمال شناسی و تصادفی بودن پاسخ‌ها می‌رود و گرایش وجود ندارد.

در اینجا O مشاهده شده در هر سؤال، تعداد افرادی است که هر یک از گزینه‌های (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) را انتخاب کرده‌اند و E تعداد مورد انتظار است که چون در بین یک گروه مشابه (معلمین) انجام گرفته و پاسخ‌ها از نظر ارزشی تفاوتی نداشته‌اند، بنابراین E مورد انتظار در هر سؤال برابر (۲۲ = ۱۱۰ ÷ ۵) است. یعنی انتظار داشته‌ایم (طبق قانون احتمالات شیر خط) که به هر یک از گزینه‌های فوق ۲۲ نفر یا $\frac{1}{5}$ افراد پاسخ دهند. در این صورت جدول محاسبه به گونه زیر در نظر گرفته شده است:

	O	E	(O-E)·(۰/۵)	(O-E)·(۰/۵) ^۲	$\frac{(O-E)·(۰/۵)^2}{E}$
خیلی زیاد		۲۲			
زیاد		۲۲			
متوسط		۲۲			
کم		۲۲			
خیلی کم		۲۲			

پس همان‌طور که گفته شد، $\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E}$ (خی) χ^2 را محاسبه کرده‌ایم. (درجه آزادی

df = تمام سؤالات ۴ است. به جز سؤال شماره ۲۰ که درجه آزادی آن df = ۲ است).

در جدول فوق (۰/۵) مربوط به دخالت تصحیح یتیس^۱ است.

۶- یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل آنها

همان‌طور که گفته شد به منظور بررسی عوامل مؤثر بر یادگیری زبان فارسی و شیوه‌های علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان به زبان فارسی، جمعاً چهار فرضیه و ۲۶ سؤال بسته طبقه‌بندی شده، در پرسشنامه مطرح گردیده است. در نتیجه اصل تحقیق شامل ۲۶ جدول (تعداد و درصد) و ۲۶ جدول (محاسبه X^2) یعنی جمعاً ۵۲ صفحه، همراه با نتیجه‌گیری از آنها را دربرمی‌گیرد که به دلیل حجیم بودن برای ارائه در یک مقاله مناسب نیست.

به این لحاظ سعی شده تا در مورد سؤالات مربوط به هر فرضیه، جدول مقایسه‌ای رسم و در آن نوع سؤال میزان تأثیر، تعداد و درصد و X^2 محاسبه شده ارائه گردد تا خواننده همان نتیجه‌ای را که از جداول می‌توانست بگیرد، دریابد و در عین حال برای مقاله مناسب باشد.

سپس یافته‌های تحقیق را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده و با نتایج تحقیقی که در مورد «بررسی مسائل و مشکلات دانش‌آموزان دو زبانه کلاس اول ابتدایی در یادگیری زبان فارسی در منطقه آذربایجان غربی» به عمل آمده است مورد بررسی قرار خواهیم داد تا نتایج دو تحقیق مورد مقایسه و تأثیر یا عدم تأیید سؤالات بهتر و مستدل‌تر روشن شود که اکنون به ارائه جدول مقایسه‌ای شماره (۱) و نتیجه‌گیری از آن می‌پردازیم:

۶-۱- تفسیر و نتیجه‌ی جداول

با توجه به آنچه گفته شد نتایج جداول به ترتیب هر فرضیه به شرح زیر به نظر می‌رسد:

۶-۱-۱- از سؤال شماره (۱) چنین نتیجه گرفته می‌شود که حدود ۶۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند کتاب‌های فارسی موجود برآورنده نیازهای دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان و ایجاد علاقه به فراگیری فارسی در آنها نیست. این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تأیید می‌کند، تحقیق «بررسی مسائل و مشکلات دو زبانه در کلاس اول ابتدایی و یادگیری زبان فارسی در منطقه آذربایجان غربی» نیز مورد تأیید قرار می‌دهد؛ به این معنی که از ۴۹۸ نفر معلم نمونه آماری مورد پرسش، ۵۴/۸ درصد مطالب کتاب فارسی کنونی کلاس اول را مناسب ندانسته و اظهار داشته‌اند که بهتر است کتاب مکمل دیگری با محتوای لغات مشترک فارسی و ترکی (در تحقیق ما، کردی، ترکی، بلوچی و ...) برای این‌گونه دانش‌آموزان تهیه شود. ۳۴/۶ درصد نیز تألیف کتاب جدید دیگری را برای این‌گونه مناطق توصیه کرده‌اند. در مورد حجم مطالب کتاب‌های فارسی کلاس اول برای دانش‌آموزان دو زبانه از مجموع ۴۹۸ نمونه آماری تحقیق یاد شده ۱۱۳ یا ۲۲/۷ درصد اظهار داشته‌اند که حجم مطالب کتاب زیاد است و ۳۶۰ نفر یا ۷۲/۳ درصد گفته‌اند که متناسب و کافی است.

۶-۱-۲- از سؤال شماره (۲) نتیجه گرفته می‌شود که ۷۷/۲۷ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که همراه کردن تصاویر کتاب و لوحه‌های آموزشی با زندگی واقعی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان تا حدود زیادی در زبان‌آموزی و علاقه‌مندسازی آنان به فراگیری زبان فارسی مؤثر است. این نتیجه را خی ۲ محاسبه شده (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تأیید می‌کند.

۶-۱-۳- نتیجه سؤال شماره (۳) نیز نشان می‌دهد که ۶۳/۶۳ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که افزایش تصاویر، در کتاب‌های موجود فارسی و همچنین لوحه‌های آموزشی در افزایش یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان ایجاد علاقه در آنها بسیار مؤثر است.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تأیید می‌کند، تحقیق یاد شده در فوق نیز تأیید می‌نماید و استفاده از کتاب‌های مصور به‌عنوان وسیله کمکی برای آموزش زبان فارسی را در این‌گونه مناطق مورد تأکید قرار می‌دهد.

۴-۱-۶- نتیجه سؤال شماره (۴) نشان می‌دهد با آنکه در حدود ۵۰ درصد از پاسخ‌دهندگان با چاپ کتاب مخصوص این‌گونه مناطق به دلیل لطمه زدن به وحدت ملی و انسجام فرهنگی، هزینه زیاد دولت و اینکه چون هدف اصلی آموزش زبان فارسی است و می‌بایست از اول پایه‌های زبان‌آموزی کودکان را بر اصول زبان فارسی بنا گردد موافق نیستند، اما معتقدند بهتر است برای ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان بر نوع مطالب و تصاویر کتاب‌های درسی افزوده شود. این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تأیید می‌کند، تحقیق نام‌برده فوق نیز می‌پذیرد؛ زیرا ۷۳/۱ درصد از ۴۹۸ نفر نمونه آماری معتقدند که نیازی به چاپ کتاب به دلیل افزایش هزینه در این‌گونه مناطق وجود ندارد و بهتر است با استفاده از کتاب‌های داستانی و کمک‌درسی و مطالب تکمیلی از کتاب‌های موجود به صورت مفیدتری برای آموزش زبان و ادبیات فارسی استفاده کرد.

۵-۱-۶- نتیجه سؤال شماره (۵) نشان می‌دهد که ۷۷/۲۶ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که ساعات اختصاص یافته برای آموزش کتاب فارسی، برای دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان کافی نیست و می‌بایستی زمان بیشتری به آن اختصاص یابد.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق نام‌برده شده در فوق نیز تأیید می‌کند و حاکی است از ۴۹۸ نفر نمونه آماری ۲۷۵ نفر یا ۵۶/۷ درصد، افزودن به طول سال تحصیلی در کلاس اول را در این‌گونه مناطق، تا اندازه زیادی در حل مشکلات یادگیری زبان فارسی شاگردان مؤثر دانسته‌اند.

۶-۱-۶- از سؤال شماره (۶) چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۸۶/۳۶ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که استفاده از کتاب‌های داستانی و کمک‌درسی در فراگیری و ایجاد علاقه در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان به یادگیری زبان فارسی مؤثر است.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق یاد شده در فوق نیز تأیید می‌نماید. زیرا ۸۸ درصد پاسخ‌دهندگان به آن تحقیق معتقدند که استفاده از کتاب‌های قصه و مصور، نمایشنامه، قصه‌های محلی و بیان مطالب درسی به صورت قصه به زبان فارسی بسیار مفید و مؤثر است.

نتیجه آنکه:

اولاً لوحه‌ها، تصاویر و مطالب درسی برآورنده‌ی نیازهای دانش‌آموزان این‌گونه مناطق نیست زیرا این کتاب‌ها، مخصوص فارسی‌زبان شهری نگاشته شده است. ثانیاً اگرچه با چاپ کتاب ویژه‌ی این‌گونه مناطق موافق نیستند اما عقیده دارند که می‌بایست بر عناوین، تصاویر و مطالب تکمیلی موجود افزوده گردد. علاوه بر این، ساعات اختصاص یافته برای آموزش کتاب فارسی به دلیل اشکالات زبانی که دانش‌آموزان این‌گونه مناطق دارند، به هیچ‌وجه کافی نیست و می‌بایست بسیار افزایش پیدا کند.

در نتیجه اگرچه فرضیه‌ی اول تحقیق، مبنی بر اینکه لوحه‌ها، تصاویر و مطالبی که در کتاب‌های فارسی در نظر گرفته شده بر یادگیری و علاقه‌مندسازی دانش‌آموزانی که گویش محلی دارند مؤثر است تأیید می‌شود، اما بهتر است به مطالب کتاب‌های درسی، مطالب تصویری، لوحه‌ها و کتاب‌های تکمیلی دیگری افزوده شود و فارسی و ساعات درس آموزشی کتاب فارسی افزایش پیدا کند.

۷-۱-۶- از سؤال شمارهٔ (۷) نتیجه گرفته می‌شود که نزدیک به ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان (معلمان) معتقدند که ارتباط عاطفی بین معلمان و دانش‌آموزان عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی کودکان غیرفارسی‌زبان است این نتیجه را نیز خی ۲ محاسبه شده (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تأیید می‌کند.

۸-۱-۶- نتیجهٔ سؤال شمارهٔ (۸) نشان می‌دهد که ۷۰ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که استفاده از معلمان بومی و محلی و آموزش دیده تا حدود زیادی در ایجاد علاقه و یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است. این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق یاد شده در فوق نیز تأیید می‌نماید. زیرا از ۴۹۸ نفر نمونه آماری ۲۸۴ نفر یا ۵۷ درصد اظهار داشته‌اند که معلمان بومی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است.

۹-۱-۶- ۷۸ درصد پاسخ‌دهندگان به سؤال شماره (۹) معتقدند که علاقه، انگیزه و تمایل معلمان به خدمت در مناطقی که گویش محلی دارند، تأثیر زیادی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان آن مناطق دارند.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق نام‌برده در فوق نیز مورد تأیید قرار می‌دهد و علاقه‌مندی معلمان به خدمت در این‌گونه مناطق را عامل مهمی در فراگیری زبان فارسی می‌داند.

۱۰-۱-۶- نتیجهٔ سؤال شمارهٔ (۱۰) نشان می‌دهد که ۹۰/۹ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که استفاده از کلمات مشترک و قابل فهم بین زبان مادری و زبان دوم (فارسی) و هم‌چنین نمایش اشیا به صورت مجسم در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی مؤثر است.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق نام‌برده شدهٔ فوق نیز مورد تأیید قرار می‌دهد. حدود ۵۰ درصد از معلمان نمونهٔ آماری آن منطقه معتقدند که وجود لغات مشترک بین زبان فارسی و گویش در کتاب فارسی اول تا اندازهٔ زیادی در پیشرفت و یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است و بهتر

است مطالب کتاب‌های درسی مناطق دوزبانه حاوی لغات مشترک زبان رسمی و گویش محلی باشد.

۱۱-۶- از سؤال شماره (۱۱) چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۸۳/۳۶ درصد از پاسخ‌دهندگان (معلمان) معتقدند که مشکلاتی نظیر ایاب و ذهاب و غیره که برای معلمان این‌گونه مناطق وجود دارد، یکی از مشکلات آموزش و فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان است. این نتیجه را خن ۲ محاسبه شده نیز تأیید می‌کند (چون از خن ۲ جدول بزرگ‌تر است).

۱۲-۶- نتیجه سؤال شماره (۱۲) نشان می‌دهد که بیشتر از ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که تأکید و اهمیت دادن معلمان سایر دروس به ادبیات فارسی، تأثیر زیادی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان در این‌گونه مناطق دارد.

۱۳-۶- نتیجه سؤال شماره (۱۳) نشان می‌دهد که ۵۴/۵۴ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که بهتر است برای تدریس فارسی در کلاس‌هایی که اکثریت آنها را دختران تشکیل می‌دهند، از معلمان زن استفاده شود زیرا نتیجه بهتری به دست می‌آید.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خن ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خن ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق یاد شده در فوق نیز مورد تأیید قرار می‌دهد و از مجموع ۴۹۸ نفر ۲۲۶ نفر یعنی ۴۵/۴ درصد، معلمان زن را بیشتر مؤثر دانسته و ۲۱۰ نفر یعنی ۴۲/۲ درصد بین معلمان زن و مرد متقاضی قائل نشده‌اند.

۱۴-۶- نتیجه سؤال شماره (۱۴) نشان می‌دهد که ۹۵/۱۴ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که شیوه‌های ترغیبی و تشویقی که به‌وسیله معلمان صورت می‌گیرد، عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در کودکان غیرفارسی‌زبان است. این نتیجه را نیز خن ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خن ۲ جدول بزرگ‌تر است).

۱۵-۶- از سؤال شماره (۱۵) چنین نتیجه گرفته می‌شود که حدود ۷۱ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که کلاس‌های چند پایه‌ای مشکلی در ایجاد علاقه و فراگیری زبان فارسی در این‌گونه مناطق ایجاد نمی‌کند اما معتقدند که نایستی دانش‌آموزان این‌گونه کلاس‌ها زیاد باشند، زیرا در آن صورت مضر است.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) بلکه تحقیق نام‌برده در فوق نیز مورد تأیید قرار می‌دهد و ۷۷/۷ درصد نمونه آماری معتقدند که تعداد دانش‌آموزان در کلاس‌های اول ابتدایی در این‌گونه موارد نایستی از ۲۵ نفر تجاوز کند.

۱۶-۱-۶- از سؤال شماره (۱۶) می‌توان چنین نتیجه گرفت که ۷۷/۲۶ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که در هنگام تدریس فارسی بایستی تنها از زبان فارسی استفاده شود.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق نام‌برده شده نیز مورد تأیید قرار می‌دهد. زیرا ۱۰۰ درصد معلمان تأکید کرده‌اند که در هنگام تدریس، معلم باید تنها از زبان فارسی استفاده کند. چون بیان مطالب به زبان فارسی عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان این‌گونه مناطق است. بنابراین مناسب‌ترین روش، صحبت کردن به زبان فارسی است.

نتیجه

ارتباط عاطفی بین معلمان و دانش‌آموزان، همچنین استفاده از معلمان بومی و محلی، استفاده از کلمات مشترک و قابل درک، نمایش اشیا به صورت مجسم، تأکید و اهمیت دادن سایر معلمین به درس ادبیات فارسی، استفاده از معلمین زن در کلاس‌های دوره ابتدایی، استفاده از زبان مستقیم فارسی در هنگام تدریس و سرانجام استفاده از شیوه‌های ترغیبی و تشویقی، عوامل مهمی هستند که در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است. در نتیجه می‌توان گفت که فرضیه شماره ۲ مورد تأیید قرار می‌گیرد؛ یعنی: «علاقه و آگاهی معلمان با اصطلاحات و گویش‌های محلی و شیوه‌های تدریس در این‌گونه مناطق، بر یادگیری و ایجاد علاقه در دانش‌آموزان به فراگیری زبان فارسی مؤثر است.»

چهارم به شماره ۳۰، ۳۱، ۳۲ و جدول تقابلی، ترمیم نرگیز، زبان شیرسوزاوانت ۱۷ تا ۳۱، پژوهش بر طبع‌های و شمارهای آن، و نصب مخلوق در حدود ۱۲ (۱۳۸۵)

ردیف	مجموعه	مجموع	مجموع	مجموع		مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	مجموع	
				درصد	مجموع																
۱۷	مجموعه ۳	۱۰۰	۱۱۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	سؤال مجموعه ۳
۱۸	مجموعه ۳	۱۰۰	۱۱۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	سؤال مجموعه ۳
۱۹	مجموعه ۳	۱۰۰	۱۱۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	سؤال مجموعه ۳
۲۰	مجموعه ۳	۱۰۰	۱۱۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	سؤال مجموعه ۳
۲۱	مجموعه ۳	۱۰۰	۱۱۰	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	سؤال مجموعه ۳

که خانواده‌ی تحصیل‌کرده و باسواد نقش بسیار مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان این‌گونه مناطق دارند.

۱۷-۱-۶- نتیجه سؤال شماره (۱۷) نشان می‌دهد که ۹۵/۴۵ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که استفاده از وسایل کمک‌آموزشی نقش و اهمیت بسیار زیادی در ایجاد علاقه و یادگیری زبان فارسی کودکان غیرفارسی‌زبان دارد. این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است)، تحقیق یاد شده در فوق نیز مورد تأیید قرار می‌دهد و ۸۹ درصد از ۴۹۸ نفر نمونه آماری معتقدند که استفاده از وسایل کمک‌آموزشی عامل مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی در این‌گونه مناطق دارد.

۱۸-۱-۶- از سؤال شماره (۱۸) نتیجه گرفته می‌شود که نزدیک به ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که برای ایجاد علاقه در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان به فراگیری زبان فارسی، بهتر است در هنگام تدریس و صحبت کردن تنها از زبان فارسی استفاده شود و حتی‌الامکان از به‌کار بردن زبان مادری پرهیز کرد.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده، تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق یاد شده در فوق نیز مورد تأیید قرار می‌دهد. ۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان به آن تحقیق معتقدند که نایبستی معلم در هنگام تدریس از گویش محلی استفاده کند و باید تنها به زبان فارسی صحبت و گفتگو نماید.

۱۹-۱-۶- نتیجه سؤال شماره (۱۹) نشان می‌دهد که ۹۰/۸ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که رسانه‌های گروهی نقش و اهمیت بسیار زیادی در ایجاد علاقه در دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان به یادگیری زبان فارسی دارد.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق نام‌برده شده در فوق نیز مورد تأیید قرار می‌دهد و وسایل ارتباط جمعی را در فراگیری زبان فارسی مهم می‌شمارد.

۲۰-۱-۶- از سؤال شماره (۲۰) چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۶۳/۶۳ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که در هنگام آموزش زبان فارسی به کودکان غیرفارسی‌زبان می‌بایست از هر دو نوع

ارتباط کلامی و غیرکلامی هم‌زمان استفاده کرد. این نتیجه را حتی ۲ محاسبه شده نیز تأیید می‌کند (چون از حتی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

نتیجه

استفاده از وسایل کمک‌آموزشی، استفاده از ارتباط کلامی مستقیم، رسانه‌های گروهی، استفاده از انواع ارتباطات کلاسی و غیرکلاسی هم‌زمان و استفاده از همه انواع ارتباطات غیرکلامی در ایجاد علاقه و یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است. به عبارت دیگر می‌توان گفت که فرضیه شماره (۳) مورد تأیید قرار می‌گیرد. یعنی «رسانه‌های گروهی و مواد کمک‌آموزشی در ایجاد علاقه و یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان مؤثر است».

جدول شماره ۳۲: جدول مقایسه‌ای توزیع فراوانی میزان تأثیر سؤالات ۲۱ تا ۲۲ بر روی پژوهش‌مندی شماره ۳۲ بر حسب تعداد و درصد

شماره سؤال	میزان تأثیر		تعداد		درصد		مجموع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۲۲	۳	۱۰۰	۳	۱۰۰	۳	۱۰۰	۳
۲۳	۲	۱۰۰	۲	۱۰۰	۲	۱۰۰	۲
۲۴	۲	۱۰۰	۲	۱۰۰	۲	۱۰۰	۲
۲۵	۳	۱۰۰	۳	۱۰۰	۳	۱۰۰	۳
۲۶	۳	۱۰۰	۳	۱۰۰	۳	۱۰۰	۳

۲۲-۱-۶- نتیجه سؤال شماره (۲۲) نشان می‌دهد که ۷۷/۲۷ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند که حضور مرتب دانش‌آموزان در کلاس درس که بنا به دلایل مختلف در این‌گونه مناطق با اشکال همراه است، مانعی در راه یادگیری زبان فارسی دانش‌آموزان است. این نتیجه را خبی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

۲۳-۱-۶- از سؤال شماره (۲۳) نتیجه گرفته می‌شود که ۵۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که والدین و اطرافیان با تأکید و تشویقی که به‌عمل می‌آورند، عاملی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان در این‌گونه مناطق هستند. این را نتیجه خبی ۲ محاسبه شده نیز تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

۲۴-۱-۶- از سؤال شماره (۲۴) چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۱۰۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که خانواده‌ی تحصیل‌کرده و باسواد نقش بسیار مهمی در ایجاد علاقه به فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان این‌گونه مناطق دارند.

این نتیجه را علاوه بر آنکه خبی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است) تحقیق یاد شده در فوق نیز مورد تأیید قرار می‌دهد. زیرا در این تحقیق هم ۹۰ درصد پاسخ‌دهندگان اظهار داشته‌اند که افراد خانواده‌ی تحصیل‌کرده و باسواد، نقش بسیار مهمی در آموزش زبان فارسی کودکان دارند.

۲۵-۱-۶- از سؤال شماره (۲۵) چنین نتیجه گرفته می‌شود که ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که نارضایتی و ناراحتی والدین از رفتن کودکان خود به مدرسه موجب مشکلاتی در راه فراگیری زبان فارسی دانش‌آموزان این‌گونه مناطق می‌گردد (زیرا در این مناطق کودکان از سنین کوچکی در مزرعه و باغ به کمک پدر و مادر می‌روند). این نتیجه را نیز خبی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

۲۶-۱-۶- سرانجام نتیجه سؤال شماره (۲۶) نشان می‌دهد که حدود ۵۵ درصد پاسخ‌دهندگان معتقدند که والدین و اطرافیان با کمک و تشویقی که به‌عمل می‌آورند، می‌توانند در رفع مشکلات آموزشی دانش‌آموزان به معلمان کمک کنند. این نتیجه را نیز خبی ۲ محاسبه شده تأیید می‌کند (چون از خبی ۲ جدول بزرگ‌تر است).

نتیجه

حضور مرتب دانش‌آموزان در کلاس درس، تأیید و تشویق والدین، رضایت والدین از رفتن کودکان خود به مدرسه، کمک و تشویق والدین و از همه مهم‌تر تحصیلات و سواد والدین تأثیر به‌سزایی در ایجاد و رفع مشکلات دانش‌آموزان به فراگیری زبان فارسی در این‌گونه مناطق دارد. به‌عبارت دیگر می‌توان گفت که فرضیه شماره (۴) مورد تأیید قرار می‌گیرد یعنی «میزان تحصیلات و سواد و رضایت والدین در یادگیری و ایجاد علاقه دانش‌آموزان به فراگیری زبان فارسی مؤثر است».

۷- پیشنهادها

با توجه به آنچه گذشت، پیشنهادهای زیر در مورد شیوه تدریس به دانش‌آموزان و معلم یادآوری می‌شود:

۷-۱- پیشنهادهایی در مورد شیوه تدریس زبان فارسی در کلاس‌هایی که گویش محلی

دارند.

۷-۱-۱- در هنگام تدریس در کلاس، فقط به زبان فارسی تکلم شود و از گفتگو به گویش

محلی خودداری گردد تا دانش‌آموزان نسبت به فراگیری زبان فارسی احساس نیاز بیشتری کنند.

۷-۱-۲- در هنگام تدریس، برای آموزش بهتر و فراگیری بیشتر زبان فارسی، مناسب‌تر

است که از محسوسات و اشیای محیط اطراف زندگی دانش‌آموزان استفاده شود و از آنها خواسته شود که اسامی را مثلاً: در، پنجره، کوه، درخت، گل و محصولات کشاورزی به فارسی بگویند.

۷-۱-۳- در هنگام تدریس بهتر است معلم از لغات و کلمات فارسی که کودکان با آن

آشنایی بیشتری دارند و درک و فهم آنها برایشان آسان‌تر است، استفاده کنند.

۷-۱-۴- تصاویر، نقاشی، نمایش، مجسمه، اشیا، نمایش فیلم و اسلاید و موادی از این

دست در فراگیری زبان فارسی کودکان غیرفارسی‌زبان بسیار استفاده شود.

۷-۱-۵- از کتاب‌های قصه مصور، نمایشنامه، قصه‌های محلی و بیان مطالب درسی بسیار

استفاده شود.

- ۶-۱-۷- از کتاب‌های قصه که لغات مشترک فارسی و گویش محلی دارند در بیان مطالب درسی بسیار استفاده شود.
- ۷-۱-۷- از دانش‌آموزان خواسته شود در مقابل دانش‌آموزان دیگر خاطرات و داستان‌های محلی را به زبان فارسی نقل کنند. کسانی که بهترین هستند، مورد تشویق قرار گیرند.
- ۸-۱-۷- تلفظ برخی از حروف الفبا چون: ج، ع، غ، ق و گ برای این‌گونه دانش‌آموزان مشکل است؛ بهتر است با حوصله و دقت، تلفظ درست آنها آموخته شود.

پی‌نوشت‌ها

۱. طبق گزارش یونسکو در ۲۰۰ کشور مستقل جهان حدود ۴۰۰۰۰ زبان مختلف وجود دارد. رجوع شود به: ... آموزش و مسئله دوزبانگی، ترجمه‌ی واقدی و دیگران، ۱۳۶۹، ص ۵.
 ۲. گویش: واژه‌ی گویش برابر فارسی واژه‌ی لهجه است ولی تاکنون دقیقاً روشن نیست که در چه مفهومی به‌کار می‌رود. در عرف زبان فارسی، گویش با لهجه در تقابل با واژه‌ی زبان قرار دارد. گوینده هرگاه واژه‌ی گویش یا لهجه را به‌کار می‌برد، منظورش چیزی جز زبان و هرگاه واژه‌ی زبان را به‌کار می‌برد، بدین معنی است که از گویش یا لهجه سخن می‌گوید، ولی آیا به‌درستی بین زبان و گویش تفاوتی وجود دارد؟
- با توجه به تعاریف گوناگونی که از زبان علمی صورت گرفته، نتیجه گرفته می‌شود که هیچ اختلاف و تقابلی بین گویش و زبان وجود ندارد. گویش مانند زبان ابزار ارتباطی است و ماهیت هر دو یکی است و هرکجا بتوانیم واژه‌ی زبان را به‌کار ببریم، می‌توانیم واژه‌ی گویش را نیز به‌کار ببریم و برعکس، اما در عرف، تفاوت‌هایی را بین زبان و گویش باز می‌شناسند که به چند مورد اشاره می‌کنیم:
- زبان‌ها در منطقه‌ی بزرگی از نظر جغرافیایی به‌کار می‌روند، در صورتی‌که گویش‌ها در مناطق محدود جغرافیایی کاربرد دارند.
 - شماره‌ی افراد گروه اجتماعی زبانی، از شمار افراد یک گروه اجتماعی بیشتر است.
 - زبان‌ها، عموماً دارای گونه‌ی نوشتاری‌اند (صورت مکتوب) ولی گویش‌ها فاقد خط هستند.
 - گویش‌ها از یک سنت ادبی برخوردار نیستند اما زبان‌ها معمولاً دارای یک سنت ادبی‌اند.
 - زبان‌ها عموماً در یک محدوده‌ی جغرافیایی، سیاسی به‌طور همگانی به‌کار می‌روند و در حقیقت دارای رسمیت‌اند ولی گویش‌ها در منطقه‌ی سیاسی کاربرد خود، رسمیت ندارند (رجوع شود به مجموعه مقالات مردم‌شناسی، تهران: وزارت فرهنگ آموزش عالی، مرکز مردم‌شناسی ۱۳۶۲، ص ۱۹).

3. Ethno Cetrism

4. Language Cetrism

۵. آمار دقیق جمعیت غیرفارسی‌زبان که عبارت از ترکی، ترکمن، کرد، عربی، لری و بلوچی است متأسفانه به‌طور دقیق مشخص نیست. در جغرافیای مفصل ایران جمعیت آنها ۷۱۹۰۰۰۰ نفر اعلام شده (بدیعی، ربیع، جغرافیای مفصل ایران، ۱۳۶۲، ص ۸۰)، در آن سال کل جمعیت کشور ۴۲۰۷۱۰۰۰ بوده است (مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور، ۱۳۶۲، تهران: مرکز آمار ایران، ۱۳۶۳) و در کتاب سال اروپا، از کل جمعیت ایران ۵۰٪ فارسی‌زبان، ۲۷٪ را ترکی و ۲۳٪ بقیه را کردی، ترکمنی، عرب و بلوچی و غیره ذکر کرده است (The Europa world year book

1998, Vol.1, P.1702. ولی همان‌طور که گفته شد با تمام تلاشی که به‌عمل آمده در هیچ‌کدام از سرشماری‌ها و جغرافیای مفصل ایران جمعیت غیرفارسی‌زبان مشخص نیست.

تات (tāt) کلمه‌ی ترکی است که به اقوام غیرترک اطلاق و به لهجه‌ی تاتی سخن گویند. (معین، اعلام، ص ۳۶۸).
6. Yates' Correction

منابع

- بیتس، دانیل، پلاک فرد، انسان‌شناسی فرهنگی، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، انتشارات علمی، ۱۳۵۷.
- دوره‌های مختلف نشریه‌ی رشد آموزش زبان و ادب فارسی، دفتر انتشارات کمک آموزشی.
- سعیدیان، عبدالحسین، مردمان ایران، تهران، علم و زندگی، ۱۳۷۵.
- شفیع‌زاده، محمود، محمدحسین کشاورزی و حسن پاشا شریفی، مؤسسه تحقیقات تربیتی دانشگاه تربیت معلم، ۱۳۷۲.